

Asia: VN/3781/2024

Kuulemiskierros selontekoluonnoksesta aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan kokonaisuudesta ja lainsäädännöstä

1. Aluekehittämisen tavoitteet

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat aluekehittämisen määritelmään ja tavoitteisiin liittyen relevantteja?

Tarkastelussa todetaan, että aluekehittämisen kohteena olevat alueet voivat olla mittakaavaltaan ja ominaisuuksiltaan hyvin erilaisia. Kehityserot tunnistetaan ja niiden kaventamiseen pyritään, mutta käytännön tasolla aluekehittämisen suhdetta kaupunki- ja maaseutupolitiikkaan ei avata. Toimeenpanoon ei ole todeta olevan yksittäisiä instrumentteja.

Vaikutelmaksi jää, että aluekehittämistä voitaisiin toteuttaa nykyistä vahvemmin ja laaja-alaisemmin kytkemällä käytettävissä olevat työkalut tiiviimmäksi osaksi aluekehittämistä. Toisaalla todetaan myös, että aluekehittämiseen liittyy vahvasti ajatus aluelähtöisyydestä. Voiko kytkentää aluelähtöisyyteen tehdä tiiviimmin ilman, että otetaan kantaa ja määritellään kaupunki- maaseutupolitiikan kokonaisuutta nykyistä vahvemmin?

Merkittävä osa aluekehittämistä liittyy EU-rahoitukseen, mistä tässä kiinnitetään huomio erityisesti TEM:in hallinnonalan rahoitukseen. Alueiden näkökulmasta erityisesti MMM:n maaseudun kehittämiseen liittyvä rahoitus on paikoin jopa merkityksellisempää, mistä johtuen sen tarkastelu pitäisi kytkeä kiinteäksi osaksi. Kansallinen rahoitus on käytännössä ollut vähäistä.

Havainto siitä, että tavoitteet eivät suoraan kata aluekehittämisen ajankohtaisia haasteita ja niiden haasteiden tunnistaminen on oikea. Voiko vahvaa aluekehittämistä tosiasiallisesti tehdä ilman näiden huomioimista?

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Ei puutu.

2. Viranomaiset ja niiden roolit sekä aluekehittämisen muut toimijat

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat viranomaisten rooleihin liittyen relevantteja?

Selonteossa on tunnistettu aluekehittämisestä vastaavat tahot ja kuvattu rooleja. Vaikuttavampi aluekehittäminen vaatisi selonteon mukaan nykyistä vahvemmin yhteensovittavan koordinaation. Toimintamallin muutoksen mahdollistaa vain se, että eri hallinnonalat sitoutuvat nykyistä vahvemmin yhteiseen aluekehittämiseen ja kiinnittävät omat toimenpiteensä siihen. Selonteon havainto siitä, että aluekehittäispäätös nykyisellään ennemminkin kokoaa yhteen aluekehittämiseen vaikuttavia toimia kuin suuntaa toimintaa, on oikeansuuntainen.

Selonteossa otetaan esille digitaalisten palvelujen suunnittelun ja kehittämisen ohjaus todeten, että se ei ole ministeriön ydintoimintaa. Esim. ELY-keskukset käyttävät tällä hetkellä useita toimialakohtaisia tietojärjestelmiä. Näiden tuotannosta huolehtivat useat muut virastot (esimerkiksi Ruokavirasto ja Väylävirasto). KEHA-keskus on tuottanut mm. ympäristöministeriön hallinnonalaan liittyviä järjestelmiä sekä kaikille yhteisiä järjestelmiä (mm. asianhallinta). Tulevien elinvoimakeskusten yhteistä arkkitehtuuria ja yhteistä järjestelmäkehitystä on haasteellista tehdä, koska järjestelmiä tarjoavat tahot tekevät sitä omista lähtökohdistaan ja vaihtelevilla teknologiaratkaisuilla. Osa hyödyistä jää saamatta koska yhteistä kehittämistä ei voida tulevien elinvoimakeskusten näkökulmasta tehdä. Olisi tarpeellista kehittää tietojärjestelmille yhteiskehittämisen malli, jossa esim. elinvoimakeskusten tarpeet tulisivat paremmin huomioitua.

Selonteossa on todettu viimeisimmät hallinnolliset uudistukset (hyvinvointialueet, työllisyysalueet ja meneillään oleva aluehallintouudistus). Kommentti siitä, että aluekehittäjän rooli ei edellytä hankerahoittajan roolia voidaan pitää linjaavana ja se osaltaan vastaa aikaisempaan pohdintaan siitä, mikä on nykyisten ELY-keskusten ja neljän välittävänä toimielimenä toimivan ELY-keskuksen työnjako. Vastaava rakenne tulee jatkumaan tulevissa elinvoimakeskuksissa, missä alueellisissa valmisteluissa on rahoitusta on pidetty hyvin keskeisenä aluekehittämisen roolina.

Aluehallintouudistukseen liittyvässä hallituksen esityksessä (HEVM/2025/13) on todettu niitä toimintatapoja, joilla elinvoimakeskukset tekevät aluekehitystyötä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Epäselväksi jää, ovatko hallinnolliset muutokset (hyvinvointialueet, työllisyysalueet, aluehallintouudistus) vaikuttaneet /vaikuttamassa aluekehittämisen kokonaisuuteen myönteisesti tai kielteisesti. Vaikutelmaksi jää, että vaikka valtavia rakenteellisia muutoksia on tapahtunut, ne eivät olisi vaikuttaneet aluekehittämisen kokonaisuuteen juurikaan. Esim. työllisyydenhoidon siirtyminen itsenäisiin kuntapohjaisiin työllisyysalueisiin on iso muutos ministeriövetoisuuteen verrattuna. Tulisiko vaikutukset huomioida paremmin aluekehittämistyötä kehitettäessä?

Välittävien toimielimien toimintaa kuvattaessa ja arvioitaessa pääpaino on kustannustehokkuudessa sekä hallinto- ja valvontajärjestelmien kommentoinnissa. Kehittämistarpeita tunnistetaan hieman siltä pohjalta. Tulevien elinvoimakeskusten on hallitusohjelman mukaan tarkoitus olla vahvoja. Aluekehittämisellä on tavoitteita. Tarkastelussa olisi ollut hyvä tehdä tarkastelua myös näistä näkökulmista: miten nykyinen malli tukee/estää vahvojen elinvoimakeskusten syntymistä ja miten nykymalli mahdollistaa aluekehittämisen toimivuutta.

3. Ohjelmatyö ja yhteistyömenettelyt

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat ohjelmatyöhön ja yhteistyömenettelyihin liittyen relevantteja?

Selonteossa on pohdintaa siitä, tulisiko aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelma aikajänteen olla yli hallituskauden. Pohdinta on relevanttia ja pidempi aikajänne mahdollistaisi paremman toimeenpanon. Toisaalta nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä se saattaisi heikentää vaikuttavuutta.

Aluekehittämiskeskusteluista todetaan, että toimijoiden erilaiset odotukset ovat johtaneet kokeiluihin ja kuormittaneet valmistelua. Erityisesti maakunnissa on ollut tyytymättömyyttä useamman maakunnan (tai jopa kaikki maakunnat) kattaviin keskusteluihin. Tietyllä sovitulla systematiikalla, mahdollisesti eri vuosina eri tavalla järjestetyillä keskusteluilla saatettaisiin saavuttaa parempi yhteisymmärrys.

Selonteossa on todettu, että EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman ja kumppanuussopimuksen valmisteluprosessi on pitkä. Katkokset rahoituksen käytössä ovatkin tyypillisiä ja meneillään olevan ohjelmakauden alussa tilanne jopa kärjistyi. Onko löydettävissä mitään menettelytapoja, joilla valmistelua voitaisiin nopeuttaa? Ohjelman toteuttamisen jäykkyyttä lisää maakunnittaisen rahoituksen jako edelleen erityistavoitteisiin jne. Se lisää seurantarvetta ja rahoituksen pirstaloituminen pahimmillaan estää rahoituksen suuntaamista maakunnan kannalta olennaisiin kohteisiin.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoitus on tärkeä aluekehittämisen väline. Selonteossa on todettu, että aluekehittämiseen liittyy vahvasti ajatus aluelähtöisyydestä. Millä menettelyillä voidaan varmistaa aluelähtöisyys jatkossakin ja turvata aluekehittämisen merkittävä rooli?

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Ei puutu

4. Tukimenettelyt, tukikelpoisuus ja kustannusmallit

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat tukimenettelyihin, tukikelpoisuuteen ja kustannusmalleihin liittyen relevantteja?

-

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Tarkastelua olisi voinut tehdä laajemmin tuensaajan näkökulmasta. Selonteossa tarkastelunäkökulma on ollut pääasiassa hallinnon. Rahoittamisen lainsäädännön tavoitteena ollut viranomaisten ja tuen saajan hallinnollisen taakan vähenemisen on arvioitu toteutuvat osittain. Epäselväksi jää, olisivatko johtopäätelmät muuttuneet näkökulman muuttuessa.

5. Lainsäädännön kokonaisuus

Onko selonteon tarkastelu aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan lainsäädännön kokonaisuudesta tasapainoinen ja relevantti?

Tarkastelu oli monipuolinen ja kattava.

Puuttuuko kokonaisuudesta jokin näkökulma, joka tulisi lisätä?

Ei puutu

6. Muut täydennystarpeet

Muut täydennystarpeet?

-

Myllyoja Sari
Kainuun ELY - ylijohtaja Jaana Korhonen